

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-ниң Дээди Советинин болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

БЫЖЫГ БИЛИГЛЕР ДЭЭШ

Аныяк салгакчыларны коммунисттер медерелдик болгаш бедик эртем-билигтер, бүтү талазы-биле сайзыраңгай кижилер кылдыр кижилерин СЭКП-ниң Программаларында айткан. Бо үнүлүгү хулаага улустун башкызынга оонажып турар. Партианың болгаш чакыткыч ала-сагыш салгышкынынга сорук киришкен, бистин башкыларымыс оларын мурунда салдынткан кол сорулга—бүтү өөреникчилерге быжыг билигтер бээрин чутулалар көрүп турарлар. Өөреникчиге быжыг билигтер бээр ала-тайгаар-ла болу бербес, ырыш, берге болгаш хай талазгы айттыр.

Өөреникчи-кижиге ала-сагыш ажалдык чедишкенин болуру, чүтүн-лаа мурунда, башкыны билигин дегенелден, арга-дуржулазын, чогаалыкты чүтүлдүрүп тамааржыр. Болурун мурунда тургустунуп келер бергелерин алып эртер дээш, мурун көрүп, перспективтиг ажалдаар кончүт чүтүлү.

Ийн чижек. Ийн башкыны кайгы-лаа тус-тус кластарына программа дугаар беринген талап алган. Оларын бирөөзү темалары келектерге чаргаш, шапкарга тускайлаан. Дарга баштайгы урук. Анаа чүтү тайлыбырлаарын, ооналгага чүтү бээрин дегендеп алган. Кыдыраашка чүтүгө урук планын бижээш, бүтү керекти оон-биле доозуп каан.

Өске бир башкы чангыс ола-урукка белеткелди шапта-ла чорууп эгелаш. Ол башкы теманы баа-ла келектерге чарып, урук планын бижээш болбайн аан. Ыр-чалла-лаа тамык ужуу ында эвес. Ук башкы урукту канчаар эртерге акыл дээрин ык сайгарып көргөш, планын тургускаан. Оон-биле кады бо башкы программа дугаар беринген материалды аналгаш берген болгаш бодуну өөреникчилерин билигин дегенелден, оларын белеткелди чык билир. Кайы темага уруктар бергелер, азы кайы тема чик эртерин баш бурунгаар сайгарган. Ол ыкшаа уругларын соңуургалын барымдаалаан. Бо ийн башкыны кайгызын уругу канчаар эртери кымта-лаа баш бурунгаар билигир боор.

Өөреникчилерге быжыг билигтер бээр башкыны чүтүгө урукка

аки белеткелден эвес, харын урук үзүндө класс-биле шын ажылдап бидиринден, уругларын кичээлгеин лаара тудуп, соңуургалын көдүрүп турар таарымчалыг арга-методтарны ажыглаанымдан база тамааржыр чутажок. Баткылаашкын ажылдап бидир-ле чаа, таарымчалыг арга-дуржулазын сайзырадып турар башкылар республиканын школа бүрүзүндө бар. Олар урук бүтүрүп ооналгай кылдыр көрүп, анаа белеткелди кымчалыг чорудуп турары-биле чедишкенин бооп турар хоочун башкы А. Н. Башкирпанын дугайында өөрениктерге эргелешкен Л. Ф. Хасанович мынчаар чутулалар турар: «Өөрениктерге материалды кол түвө чүд дээрин тодарып ап, нарын материалдарын уругларга быжык-биле билигдерин чедиш алган. Оон уруктары бот-боттарына дөмейлешпес, солун эртер турар. Чаа темалар киреринин мурунда чүтүгө таптаарын шилип ап турар». Ийн-чангаш уруглар колдуунда бергелерге таарымчалыг. Чаа теманы белин-биле шингээп алыр. Кошкак өөреникчилер-биле немелде уруктарын чорудуп турар болгаш олар аки өөреникчилерден чыгып катбастар.

Сары-Сеп школанын башкызы В. Т. Егорова математика уруктарына уругларын соңуургалын хаара тудуптар солун арга-дуржулазын, өөрениктерге бедик көргүзүлгө чедиш алган. Илангы аас-биле өөреникчилерин эртерин турары солун. Л. А. Сат Чалына школанын аныяк башкы. Бо, башкы бодуну эртемге кластан дашкаар ажылче кол кичээлгеин салган. Ангы-ангы темаларга келгелер эртерин, конкурстар органиастааш, өөреникчилерин математикага соңуургалын өртүрүп шыдаан.

Антонина Устинова Дергачев-нык кижигиштериндерин чечен чогаалды таны сайгарып билир болгаш анаа ынактар. Уруглар чаа түлүктөр сайгарып, чогаалчыларын ажыл-амыралы-биле ганыжып турарлар. Ийнчангаш Кызылдын №3 школанын ли-тературга соңуургалыг хай тынып келгелден. Литература ынактарын клувун школада органиастаан. Устунде айткан чижектер кластан дашкаар ажыл-

дарын аныяк-бүтү хевирлерин баа болгаш ажылын үр-түшнелдик чорудары уругларын эртемге соңуургалын бедитпешкен, билигдерин ханмылар дээрин чутулалар турар-дыр.

Башкы кижиги бодуну өөреникчилерин чүтүгө аки болгаш кош-кош талаларын бидир эвес, харын оон аажы-чаным, амырдал байдалын, калыктынын ык билир ужурады. Өөреникчилер хандыр болгаш бүтү талазгы билир чорук башкыга оон өөреникчилер кайы бир материал, тема бүрүзүн канчаар шингээп алырын баш бурунгаар билип алырынга дуу-лаар. Чамдык өөреникчилерге чик болур материал аскерлеринге берге-лаа болур. Ангы-ангы өөреникчилер-биле ажылдап турган, кошкак өөреникчилерин чыдып каар чоруну бодурбайн, а аки өөреникчилерге долу күш-биле өөренир арганы бээр чутула.

Бүдүн өөрениктер чылынын дур-гузунда уругларын өөренип кел-геш, оларга быжыг билиглер бер-лип шыдаас, харын өөрениктер чылынын төнүзүндө барып ба-рып бүдүн кластар безин кайы-бир экзаменин дужаап шыдааган баар таварылгаларын эртерин өөрениктер чылынын дуржулазын-дан билир бис. Шүй өртүмүк шко-ланын 32 доозучулары мате-матикага хымалда ажылга шүтү-лү багай болган. Эрин, Кызыл-Мажалык өртүмүк школанын 11-ти класкыларынын хай кижигишканы доозуп шыдааган бар-гылаан. Бир эвес башкы бүрүзү-лө уругларын өөренир, кижиги-лер хулаалгелди ак сеткилден-биле күөсүлүр болза, бистин өөреникчилеринин катал олурар чорук чок бооп, оларын билиг-рин денелде бедик болур болгаш шак ындай бергелешкенин чар-гыс-лаа школага турбас ийик.

Өөрениктер чылынын бирги у-дуну доозуп чеген. Өөреникчилерге бедик билигтерин чедиш бер-бейн турар мен, моон соңгаар канчаар ажылдаа ыкыл, чүт-пейн турарыл деп айтырыгы башкы бүрүзү бодуну мурунда тургузуп, оон күөсүлүр дээш ажылдары чутула. Ийнчан өөреникчилерин багай өөренир чоруну бодурбайн барып болур. Багай өөренир чорукту баш ууур бодурбасы, оон чок кылыр дээш демисежиринден белин дээрин башкы бүрүзү утпаа чоругу.

Антонина Устинова Дергачев-нык кижигиштериндерин чечен чогаалды таны сайгарып билир болгаш анаа ынактар. Уруглар чаа түлүктөр сайгарып, чогаалчыларын ажыл-амыралы-биле ганыжып турарлар. Ийнчангаш Кызылдын №3 школанын ли-тературга соңуургалыг хай тынып келгелден. Литература ынактарын клувун школада органиастаан. Устунде айткан чижектер кластан дашкаар ажыл-

Африка чангыс эп организациязының Ассамблеязынга чагаа

СССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин Африка чурттарынын курулушунун болгаш чазаттарынын баштыкларынын Ассамблеязынын даргазынга чагаа чорутуш. СССР-ниң улустарынын болгаш чазанын изиг байырын дамчыткан.

Африка улустарынын дээди сорулгалары дээш, оларын хосталгаларын болгаш хамарышпас чорунуун муруу дээш сырый маттыжыкчыны база эп-сеткил каттыштырылганын күштелдиреринче орунта бергелерин алып эртеринин аргазын Африкада ол уруу-маттыжыкчыны көргүзүп турар дел, чагаада демдегелден. Африка чангыс эпти улам ыдай быжыглары, диттич

чурттарынын аразында харылзалалар Африка чангыс эп организациязынын чагай принциптерин бадыткаарып иленилдег болгаш иш-сөөк ы-гаар артыныч буу-чурумдары чок кылыр дээш, империализмин, коло-ниализмин болгаш неокониализмин кыжынышкыны ууру, куру-мелерини кишти херектеринге холгаралашкыга ууру демиселге улам-на таарымчалыг байдаларын тургузары чигиниг чок.

Чедишкенин болгаш үр-түшнелдик ажылдарын Ассамблеязын кир-жикилеринге Совет чазактын баштыгы муззун.

(СЭТА).

СЭКП-ниң XXIII съездизинге уткуштур

Байырлалдын алдарынга

«Тыва даг-дугу» комбинаттын руда арыглар чоринин коллективни Октябрьын 48 чыл оюнга болгаш СЭКП-ниң XXIII съездизинге алдар бол-дурган чарышты набыткаар. Октябрь аныяк планын хуусаа бетинде доо-зарын амылчынаар шинттирлешкен. Ынчангаш шинттигенин руданын пла-ны 101, анаа руданын 140, бүдүн руданын 104 хууга боттадырарын көргөнгөн. Руда арыглар чорда ажылдап турар бригадаларын хай нуруу-зуну көргүзүп бедик.

Чаа элентростанция

Дизельди чаа «ДГ-1200» деп элентростанцияны элентресин Сут-Хол-сохотка бо чазык эгелаш турар. Монголжиктер ол ажылдап Октябрьын 48 чыл оюнга уткуштур доозар деп хулаалгелди алаан турган. Хулаалге ху-саа бетинде күөсүлүр, чак станция ажылдай берген. Ам ажал-агынын төп элентри шүтүмүч чурттаагы беш сурун кошкан.

Механик Алексей Изотов элентростанцияны чорудалыг ажылдарын ыкыл турар. Ундуруп турар элентри күжү 200 киловатт чеккен. Чоокки хуусаада ол элентри шүтүмүч Иштин, Алдан-Майдыр, сууларга кирер.

Сөөлгү дилиндектер

Бия-Хем районда дүктүг ажылдаар доозуп турар. Ажалдаан бир ду-гаарында «Тыкелдеген», оон соон дары «Кызыл таражыныч», «Өк-түн» таражылары дооскан. «Искра», «Хадан» колхозтарын ажыл-иш-челери сөөлгү таразын ийн хоюк бу-рунгаар төнзүргөн.

Ажал алышкында бедик көргү-зүгү «Хадан» колхозтан Валентин

Өзүлденин көргүзүлгө

Чели чык мурунда чыл мурунда ыкшаа, республиканын коммунал-ажыл-агы Министрест-возуну автоажыл-агы каторазына чорунуун, сактып келдим. Ын-чаада ол чүтүгө бут кы-рынга чаа-ла туруп эге-лээ, чыктын соонунда, ол чаа-лыктын күс-кү, чакы уелдер-лаа эл-дан кире автомашиналар ажал чеге туруп турган. Оларын чангыга ийн-ле машина кирер бичин-гараж, аккумулятор станциясы, дарганаар өөрениктер турган.

Чоокта чаа база чед-бердим. Мени АТК-нык механик Николай Кар-зенин ээлдек уткуш алды. Ол шаанда анаа чола-ча турган. Эн Карзенин бо автоажыл-агы-биле келди өзүп, ону тургусту-келген кижилерин аны-к чолачылар хай Николай Иванов боду-ну өөреникчилер ко-лаан В. Чукломин, И. Вертиградов, Ю. Че-ле оларын дугайында чогаарал-биле чутулалар турар.

Ам олар дээр, чеди-румун тургускаан. Ол бо-кан болгай.

Челер чык мурунда чыл мурунда ыкшаа, республиканын коммунал-ажыл-агы Министрест-возуну автоажыл-агы каторазына чорунуун, сактып келдим. Ын-чаада ол чүтүгө бут кы-рынга чаа-ла туруп эге-лээ, чыктын соонунда, ол чаа-лыктын күс-кү, чакы уелдер-лаа эл-дан кире автомашиналар ажал чеге туруп турган. Оларын чангыга ийн-ле машина кирер бичин-гараж, аккумулятор станциясы, дарганаар өөрениктер турган.

Чоокта чаа база чед-бердим. Мени АТК-нык механик Николай Кар-зенин ээлдек уткуш алды. Ол шаанда анаа чола-ча турган. Эн Карзенин бо автоажыл-агы-биле келди өзүп, ону тургусту-келген кижилерин аны-к чолачылар хай Николай Иванов боду-ну өөреникчилер ко-лаан В. Чукломин, И. Вертиградов, Ю. Че-ле оларын дугайында чогаарал-биле чутулалар турар.

Ам олар дээр, чеди-румун тургускаан. Ол бо-кан болгай.

Совет Төрөөн чуртта

Николай Островскийниң «Ийн кан-чал катаным» деп романын бистин чуртуукасы барыч 11 миллион эи-земелер тираж-биле 312 катал па-лап ундурган. Делегенин 42 куру-мелеринин аныктырар ол романын төрөөн дегендеп намучу турар. Нико-лай Островскийниң Москвада музей-кварталынын 21 чыл болганы-биле холбаштыр ол чургайларны СЭТА-нын корреспондентизинге ол музей-ден дамчыткан.

Советтерин эрге-чагыргазы дээш демиселден магалыг маадыр, эң-не непертергеи оюнуун чогадыкчы Николай Островский азы Павел Кор-чагин чер бамбурдизин миллион-миллион оолдар, кыстарынга иш эш, сумеленчи болгаш бууныгы акы апар-ган.

СССР-ниң Култура министрствозуну чангында ший райкомунуң талазы-биле уран чүтү чөвүлелин пленуму ажиттыган. Эрткен сезон-нуң амылчынын түнчелдерин болгаш Улуг Октябрьын 50 чылынга теа-лар белеткелдерин айткыларын ол чутулалар. Чурттуу театр талазы-биле сурагыл кижилери оон амы-лында кирип турар.

Улуг Октябрьын 50 чылынга Черкиссы областын чер-чер Советтерин белеткелин Черкиссы район Советинин курумууну тургускаан «Чаагы херектерин дептеринге» көргүзүр. 1967 чылга чедир ол деп-

тер районнуң бүтү-лө чурттаачылыг чедерлеринге баар болгаш оларын аныктырар-чурттаалыгында найма-чыныг чүдүлгө оон арыннарынга демдегелээр.

Баштайгы бижигелди кылыр хун-дулуг эргини партия райкомунуң болгаш райкукумунуң шилчиги Кы-зыл туугунуң эдилекчиси—Худяков-ский көздө Советке тыыскаан.

Киргизиянын найсыралынын хай-инитизи Тянь-Шаньнык бедик дагаларынын улузунуң соруктуу ыраажызы акын Токтоналин Шабдан-баевтиң төртүтүнгөн хунунден бээр 70 чыл болганын байырлаадыр дем-дегелээр. Шоолуу суражыгаан ауд ыраажызы чоразындаан ырларын ол чогадыкчыны Совет эрге-чагыр-ганын чылдарында республиканың улустун артизи чедир өскөн. Ол ам шүлүктөрүн болгаш шүлүгелдерин чаа номун ундурерин белет-кеп турар.

Брянскийн область театры чаа сезонун Совет Эзелелиниң Маадыры Медеведетин «Сыгыш-сеткил-биле күштүг» деп токузуну барымдаалар чогааткан ший-биле ажиткан. Ол шийин шилип алганы таарылга эвес. Бодуну баштайгы партизан тоюнын дайыннын эгизинде ол Брянскийн аргаларына тургузуп, дайынчы националышкыны анаа алган. Чаа шийин көрүчү-лөр көчүп соңуургап уткан. Ши-

ниң баштайгы кежизинге Медеведет-тин кады амылдап чорашан аныктырар база олуршкан.

Көздө улусчу университеттерин ректорларын Бүтү-сөйлөп семинар-чөвүлөп хуралы Москвага болган. Културанын ол чедеринин дыка хойу коммунист кижизиндегилерин өзүлүг шилалы болу бергенин дугайын херечилеп турар солун дур-жулазы оон киришкелери солуш-кан.

Чогаалчылар, композиторлар, чу-рунчулар-биле семинар киришкелери ужуражып, музейлерге, теа-траларга, СССР-ниң улус ажил-агы чедишкенин дегелгезинге чораш.

Кызылдын дааранылга комби-надынын коллективни СЭКП ТН-нын сентябрь Пленумунуң ший-тирлерин амылралга чедиш-кинин ботталдырар сорулгаы салып алган ажылдап турар. Кол-лективтин бүтү кижигиштерин Пленумунуң материалдарын изиг чүтүлдүрүшкүчү-биле уткан. Чүтү дээрге анаа чутулалашкан айткы амылралды чыгаар негеп келген, айткыларын бээрээ.

Улуту бүдүрүлгелерин эргелерин, оларын ажил-агыны бот-тускайлап чоруну калбартка-ны бүдүрүлгө бүрүзүгэ эконо-миктиг көргүзүлгө белигери аргазын бер. Камалга бол-гаш орулганын айткы чутула чорин ээлээр апар. Кол-ла чүтү продукциянын шынары болгаш оон саарылгыз дээрин хандыр билир турар бис. Бистин даар-анылга комбинатын моон мурун-да Красноярскийн совнархозу улутуруп турган болза, ам улуту-галыс тускай алдыр аайгыч шил-чалы биске таарымчалыг арга-

ларын тургузары чутажок. Ол ыкшаа салыг орданыр-биле дорт харылзалыг бооп, чоюну негелдерилен дүштүр кыл-гала бүдүрү бис. Ийнчан бистин продукцияны сайгарылыг болур, чоон оон күөсүлү-биле са-дып алыр алаар.

Сентябрь Пленумунуң ший-тирлерин бистин коллектив хан-ды-биле таныжып турар. Тус-тус бригадаларга база чутулалаш-кырген. Пленумунуң материал-дарын пропагандалаар, оон-биле кижиги бүрүзү таныштырар ажыл-ы-лаңгы коммунисттер чутула кер-ке кылдыр көргөн. Коммунист-тер болгаш кол хандыкчы ажылдакчылар сентябрь Плену-мунга чутулалашкан айткыларын бидиринде өөренип кирип-кен. Марксизм-ленинизмниң үн-дө-зү өөренир школалар комму-нистерден база хандыкчы ажылдакчылардан 15 кижиги хаара туттууга. Эге полит-школанын хандыкчылар пассажирлер АТК-ында бөлүмдө барып өөренип турар.

Марксизм-ленинизмниң үн-дө-зү өөренир школанын баш-тайгы кичээлдерин Пленумунуң материалдары-биле танышкан. Ук школанын кичээлдерин экономист эш Солдатов чорудуп турар. Өөренир материалдарын планын таа-рыштыр тургузуп, бүдүрүлгө чедерин амылралы-биле ханы хол-баштырган.

Пленумунуң шийтирлеринге со-рук кирген бистин даараныкчы-лары Улуг Октябрьын 48 чыл оюнга база СЭКП-ниң XXIII съездизинге уткуштур бедик соци-алисттик хулаалгелерин алганар. Ийин ээлдери даараныкчы-лар октябрь планын 102 хуу кү-сүлүр деп хулаалгелди алган. Ол ык-шаа тус-тус кижилер бедиктен хулаалгелерин алгашаан. Даар-аныкчылар В. Межова, О. Монгуш Р. Петенина болгаш эскелен-лаа ажал нормалын тустуу-лаа 125—130—140 хуу күсүлүр деп шийтирлешкен.

Сентябрь планын комбинат-нян-биле 100 хуу күсүлүр. Ылангы коммунист күш-ажылды деп бедик атты чаалап алган адыгы бригада үпкү кварталдын түнчелден бедик көргүзүлгө болган. Бо бри-гада Кызылдын алгы заводунуң ажилчыларынын кыгырын дегип турар.

Бүдүрүлгө коммунистерден ангыда комсомолчу аныктыр база бедик көргүзүлгө, аки шынарлар дээш демисежип турарлар. Оларын кижиги бүрүзү октябрьын ажал планын 120 хуу күсүлү-рин түжүгелер. Даараныкчы-лар Р. Монгуш, М. Озарын бу-дүрүлгө көргүзүлгө бедик бооп турар.

Сентябрь Пленумунуң салтан сорулгаларын коллективтиг бе-жигү бүрүзү хандыр билген турар. Оларын кижиги бүрүзү октябрьын ажал планын 120 хуу күсүлү-рин түжүгелер. Даараныкчы-лар Р. Монгуш, М. Озарын бу-дүрүлгө көргүзүлгө бедик бооп турар.

Сентябрь Пленумунуң салтан сорулгаларын коллективтиг бе-жигү бүрүзү хандыр билген турар. Оларын кижиги бүрүзү октябрьын ажал планын 120 хуу күсүлү-рин түжүгелер. Даараныкчы-лар Р. Монгуш, М. Озарын бу-дүрүлгө көргүзүлгө бедик бооп турар.

Сентябрь Пленумунуң салтан сорулгаларын коллективтиг бе-жигү бүрүзү хандыр билген турар. Оларын кижиги бүрүзү октябрьын ажал планын 120 хуу күсүлү-рин түжүгелер. Даараныкчы-лар Р. Монгуш, М. Озарын бу-дүрүлгө көргүзүлгө бедик бооп турар.

Эш Е. П. Соловьевту Тыва АССР-ниң Дээди Советинин Президиумунуң Хундулел бижиги-биле шаңнаар дугайында Тыва АССР-ниң Дээди Советинин Президиумунуң

Республиканын көздө ажил-агы бүдүрүлгезинге үр чыл-дарда үр-түшнелдик ажылдап келгени дээш база төртүтүнгөн хунунден бээр 50 хар харлааны-биле холбаштыр, «Сут-Хөл» совхозун директору эш Евгений Павлович Соловьевту Тыва АССР-ниң Дээди Советинин Президиумунуң Хундулел бижиги-биле шаңнаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Советинин Президиумунуң даргазы Б. ДОЛЧАНМАН, Тыва АССР-ниң Дээди Советинин Президиумунуң секретары К. ДИИГА. 1965 чылдың октябрь 21.

Кызылдын даараныкчыларында

Ажылдын үр-түшнелдик болу-ру кижилерин билиг-медерелин бедиктен бедик тамааржыр чүтү болганда, коллективтин ке-жигү бүрүзү хандыр бир өөреникчиге хаара туттууга турарын чедиш алаар сорулганы салган бис. Бистен хай аныктыр кел-гелерин аныктыр турар. Ол ыкшаа хай кижилер техникму-нара, институттарда элчөө өөренип турар.

«Кызылдын дааранылга комби-надынын бүтү коллектив болу-ну мурунда салдынткан сорулга-ларын күөсүлүргө, СЭКП ТН-нын сентябрь Пленумунуң ший-тирлерин уугурулга бодуру-лаан, Улуг Октябрьын байыр-ладынга база СЭКП-ниң XXIII съездизинге чедишкенин ужу-ражыгы дээш бүтү күжүн салып ажылдаарлар.

Р. БЕЛОБОРОВА, Кызылдын дааранылга комби-надында партия организациын секретаары оралакчы.

